

Samenvatting en visie

Algemeen

Sterke kanten van een suburbaan gebied, ...

In een aantal opzichten heeft het onderzochte gebied de kenmerken die we vaker zien bij de meer landelijke of suburbane gebieden in de nabijheid van de grotere steden. Dat komt terug in het demografisch profiel, waarbij sprake is van enige (aankomende) vergrijzing en de neiging van jongeren om weg te trekken naar de omliggende gebieden voor opleiding of werk. We zien het ook in het sociaal-economisch profiel van de regio. Het inkomen ligt bovengemiddeld, ondanks het feit dat het gebied zelf relatief weinig werk biedt. Als we daarbij ook nog eens in ogenschouw nemen dat de werkloosheid laag en de participatiegraad van de beroepsbevolking hoog is, dan kan de conclusie niet anders zijn dan dat de omliggende grotere steden – waaronder Nijmegen – invloed hebben op het gebied.

... maar meer dan een buitenwijk

We zouden het gebied echter tekort doen als we het alleen beschouwen als ‘buitenwijk’ van de omliggende grotere kernen. Daarvoor heeft het gebied teveel eigen specifieke, onderscheidende kenmerken.

...

... vanwege eigen voorzieningen en draagvlak

Een van die aspecten is het feit dat de verschillende gemeenten – de een wat meer dan de ander – als weliswaar kleine, maar toch zelfstandige eenheden functioneren. We zien dat uiteraard terug in de bestuurlijke configuratie, maar ook in het niveau van de voorzieningen waarover de meeste gemeenten beschikken, bijvoorbeeld op het vlak van winkels, (gezond)heidsvoorzieningen en onderwijs. Ook als we naar de ruimtelijke kenmerken kijken, dan zien we allesbehalve saaie buitenwijken. Er is sprake van een duidelijk aanwezig landelijk gebied, dat ondanks – of dankzij het feit dat in het afgelopen decennium een belangrijke herstructureringslag in de intensieve veehouderij heeft plaatsgevonden, een sterke indruk geeft. De kernen onderscheiden zich van het ‘buitengebied’ en hebben hun eigen profiel. Verspreid over de verschillende gemeenten zijn er meerdere industrieterreinen te vinden en de grotere kernen hebben een duidelijk profiel voor wat betreft voorzieningen en uitstraling. En ondanks het feit dat het gebied als geheel relatief weinig werkgelegenheid biedt, bevinden er zich belangrijke en toonaangevende bedrijven, die vooroplopen met hun producten en marktposities.

Aantrekkelijk woonklimaat

De gemeenten bieden bovendien een prettig en kwalitatief goed woonklimaat. De woningvoorraad onderscheidt zich duidelijk van het landelijke gemiddelde en is aantrekkelijk voor de bovenkant en de gevestigde kant van de markt. We zien veel grotere woningen die overwegend in eigendom zijn. De keerzijde hiervan en van het feit dat er relatief weinig nieuwbouw plaatsvindt, is dat het een moeilijke markt voor starters is. Ook de landschappelijke kwaliteiten (ruimte, kleinere steden, water/Maas en natuur) dragen bij aan de positieve indruk die een eerste blik op de regio oplevert. Geen regio om je zorgen over te maken, zou je zeggen.

Geringe dynamiek

Toch is dat niet helemaal het geval. Het gebied heeft enkele minder sterke en deels verborgen kanten, die op termijn de kracht van de regio zouden kunnen aantasten.

De meeste daarvan kunnen we groeperen onder de noemer ‘geringe dynamiek’.

Geringe dynamiek is potentiële adder onder het gras

Dat speelt op de eerste plaats bij de bevolking, met als trefwoorden voortgaande vergrijzing – mede door het wegtrekken van jongeren en jong volwassenen -, en op termijn waarschijnlijk (gebaseerd op de demografische patronen) een lichte krimp van de bevolkingsomvang. In het verlengde daarvan kunnen we ook de geringe dynamiek op de woningmarkt zien, vooral als deze geplaast wordt tegen de bescheiden ontwikkelingen van de woningnieuwbouw.

Vergrijzing en bevolkingskrimp

We zien het echter ook bij de bedrijvendynamiek. De groei van de werkgelegenheid lag in de afgelopen periode lager dan landelijk, en ook het aantal nieuwe oprichtingen van bedrijven ligt ondergemiddeld. De agrarische sector, die met name in het Brabantse deel van het gebied een rol van betekenis speelt, kent een concentratiescenario waarbij met name de intensieve veehouderij op enkele locaties wordt geconcentreerd, waardoor elders andere vormen van activiteit ontwikkeld moeten worden.

Achterblijvende werkgelegenheids-groei

Als we kijken naar toekomstige ruimte voor bedrijvigheid, dan zien we dat deze sterk regionaal geconcentreerd is in Haps, maar dat in andere gemeenten veel minder mogelijkheden voor uitbreiding bestaan. Met de sterk verbeterde noord-zuidontsluiting via de A73 is de bereikbaarheid van het gebied sterk toegenomen, maar voor een deel ‘raast’ deze aan de gemeenten ‘voorbij’, tussen de A15/Nijmegen en Venlo. De A73 is nog niet de economische as die infrastructuur elders in het land vaak is. De west-oost verbindingen in de regio zijn nog minder sterk ontwikkeld. Jammer omdat oostelijk Brabant zich in het algemeen goed ontwikkeld (zowel noordoost als zuidoost-Brabant) en ‘aan de andere kant’ een van de economische concentraties van Duitsland ligt.

Via de A73 raast de economie aan de regio voorbij

Met enige goede wil is ook de dynamiek in een andere aantrekkelijke peiler onder het gebied, de toeristische sector, laag te noemen. Daarbij doelen we dan op het feit dat de regio veel natuurlijke kwaliteiten heeft, maar dat die nog niet volledig worden omgezet in toegevoegde waarde, werkgelegenheid of ‘economie in algemene zin’.

Aanknopingspunten voor actie

Het bovenstaande, sterk geabstraheerde profiel roept de vraag op hoe dit tot stand is gekomen en – nog interessanter – welke aangrijpingspunten er liggen om er iets aan te kunnen doen, zo men dit al wil.

Verleden-heden-toekomst

Naar de ontstaansgeschiedenis hebben we maar beperkt onderzoek gedaan, door waar relevant ontwikkelingen in de tijd in de analyse te betrekken. De wordingsgeschiedenis van het gebied kent echter een veel langere periode en is daarmee, of we willen of niet, een factor die niet genegeerd kan worden. Anders geformuleerd: gebiedsontwikkeling zal steeds op het verleden gebaseerd moeten zijn, en kan niet voorbij gaan aan het karakter van het gebied en haar inwoners. Tegelijkertijd weten we op basis van ervaring, dat regionale ontwikkelingen wel degelijk mogelijk zijn, maar doorzettingsvermogen en keuzes vragen.

In de schaduw van de grootstedelijke problematiek

Het ‘karakter’ van het gebied is mede gevormd door de ligging in het landelijke tussengebied tussen de grotere steden in de regio en de daarbij behorende economische concentratie. De ontwikkeling van deze gebieden heeft in de loop van de tijd de nodige ups en downs gekend (meest aansprekende voorbeeld hierbij is Nijmegen), die de nodige aandacht hebben gevraagd en daarmee de tussengelegen gebieden enigszins in de schaduw hebben geplaast.

Bestuurlijke schaal en afstand

Ook de bestuurlijke constellatie heeft een rol gespeeld. Zoals gezegd ligt de regio deels in Noord-Brabant, deels in Limburg, met het provinciale bestuur op (grote) afstand, zijn er duidelijke Gelderse invloeden (de Gelderlander wordt hier goed gelezen) en vormt de Maas nog steeds een natuurlijke barrière. Vijftig jaar na de oprichting van de Europese unie blijkt de nauwelijks fysiek meer bestaande landsgrens nog steeds een ontwikkelingshandicap, een beeld dat we overigens in vrijwel de gehele grensstreek zien.

Krachtenbundeling is noodzakelijk

Met nog geen 120.000 inwoners, verdeeld over zeven gemeenten, is de gemiddelde bestuurlijke schaal in het gebied bescheiden. Hoewel klein beslist niet kwalitatief slechter hoeft te betekenen (diverse grotere gemeenten bewijzen het tegendeel), vormt het wel een beperking in invloeds- en slagkracht. De samenwerking die momenteel in PIO verband bestaat, is een verbetering in de krachtenbundeling, maar levert nog niet de concrete resultaten op zoals je die elders ziet, bijvoorbeeld bij regionale ontwikkelingsmaatschappijen.

Op de korte termijn moeten deze factoren als uitgangspunt genomen worden bij het uitstippelen van een regionaal ontwikkelingsplan. Een aantal daarvan is immers fysiek bepaald en voordat al dan niet ingrijpende bestuurlijke hervormingen gerealiseerd zijn, zal nog heel wat water door de Maas moeten stromen.

Gedeelde actiebereidheid

Is er actiebereidheid ...?

Vooraf aan de vraag wát je moet doen, gaat echter de vraag òf je wat wilt doen. Deze afweging zou eerst in een breed verband, met alle regionale spelers en belanghebbenden, gemaakt moeten worden. In ons onderzoek en de daarvoor gehouden gesprekken hebben wij de stellige indruk gekregen dat men niet op andermans kracht en dynamiek wil meeliften, maar de eigen regio voldoende kracht wil meegeven. Toch lijkt het goed om dit aspect nog eens goed in de breedte te toetsen. Ten eerste hebben wij met een aantal actieve smaakmakers gesproken, die een overtuigende en offensieve visie op het gebied hebben. Het is echter heel goed mogelijk, dat de 'zwijgende meerderheid' een andere, minder dynamische mening is toegedaan. Op het eerste gezicht gaat het immers niet slecht in de regio. Op de tweede plaats hebben wij de ervaring dat in gebieden als deze de behoudende krachten van mensen die juist hiernaartoe gekomen zijn voor de 'rust en de ruimte' niet mogen worden onderschat. Of dit ook hier het geval is, is niet onderzocht, maar het lijkt verstandig om aan dit vraagstuk nog enige aandacht te geven, wellicht aansluitend gevolgd door enige 'seelenmassage'.

... of vindt de zwijgende meerderheid het zo wel goed?

Actoren

Van plannen naar (lastige) keuzes

Daarmee komen we bij de vraag welke partijen en actoren bij een dergelijk proces betrokken zouden kunnen worden. Gezien de reeds ontplooiden initiatieven en behaalde resultaten ligt het voor de hand om in ieder geval te beginnen met de in het PIO betrokken partijen, zowel publiek als privaat. Een belangrijk element daarbij is de gemeenschappelijkheid en de gezamenlijk te kiezen richting. Het gebied is immers te klein voor alle partijen om hun eigen koers te kunnen varen en de kracht zou juist uit de het collectief moeten komen. Een onderliggende vraag daarbij is of men zich ook op momenten dat soms lastige keuzes gemaakt moeten worden met elkaar verbonden voelt. De huidige

Inzet uit-voerings-organisatie

PIO-activiteiten zijn nog verkennend en daarmee enigszins vrijblijvend van aard, maar dat wordt anders naarmate het richtingkiezende proces vordert. Doordat alle burgemeesters uit de regio in het PIO zijn vertegenwoordigd, is de overstap van PIO naar het lokale bestuur gemakkelijk gemaakt. Waarschijnlijk moet deze stap te zijner tijd ook daadwerkelijk worden gezet, omdat het PIO geen uitvoeringsbevoegdheid heeft. Een alternatief om het uitvoeringsvraagstuk aan te pakken zou de oprichting van een formele ontwikkelingsmaatschappij zijn, maar dat lijkt gezien de schaal van het gebied en het feit dat ‘er geen bloed uit loopt’ een tamelijk zwaar middel.

Brede insteek, gang-makers mobiliseren

Andere belangrijke spelers zijn de inwoners van het gebied en de sociaal-economische vleugel, waaronder ondernemers en bestuurders van bedrijven en instellingen (zoals onderwijs en zorg) en actieve ondernemers. Een gelaagde benadering ligt daarbij voor de hand: ouderen en jongeren, grote en kleine ondernemers (waaronder ook de ondernemers die met hun activiteiten en voorzieningen de kernen in stand houden), maar ook inbreng vanuit de sectoren waarop wij in de studie iets dieper zijn ingegaan, zoals de agrarische sector, de industrie en toerisme en recreatie.

Het motto daarbij moet zijn: niet noodzakelijkerwijs ‘iedereen’ aan tafel, maar wel die personen die energie kunnen opwekken en zaken in beweging kunnen brengen. En die bovenal het gebied een warm hart toedragen.

Keuze en prioriteiten

Aaneenschakeling regio-eigen initiatieven

Aansluitend speelt de vraag wàt en met welke prioriteit aangepakt zou moeten worden. Ten principale zou dit de uitkomst moeten zijn van de deels nog met elkaar te voeren discussie. Vanuit het uitgevoerde onderzoek en onze ervaringen op dit vraagstuk, kunnen wij echter wel een aantal elementen aandragen. Deze komen voort uit de SWOT-analyses (sterk, zwak, kans en bedreiging) die in de analyserende hoofdstukken van deze publicatie zijn vermeld. Wij plaatsen deze tegen de achtergrond van enkele meer algemene dilemma’s die ook in dit gebied gelden en die omwille van de discussie en besluitvorming als tegenstellingen zijn geformuleerd, wetende dat in de praktijk de scheidslijnen veel minder duidelijk zijn. Daarbij realiseren we ons dat op ieder argument een ‘ja maar – reactie’ mogelijk is, maar daaraan gaan we in deze opstelling voorbij. In algemene zin zijn wij van mening, dat er geen regionaal ‘ei van Columbus’ zal zijn, dat in één klap de regio van een gunstig toekomstperspectief voorziet. Het zal veel meer een aaneenschakeling van minder spectaculaire, maar daarmee wel regio-eigen initiatieven moeten zijn.

Wonen of werken

Versterking woonfunctie past bij regio en voldoet aan vraag vanuit de markt

Versterken van de woonfunctie lijkt aantrekkelijk omdat het voortborduurde op een van de aanwezige sterke kenmerken van het gebied en de krappe woningmarkt in ons land. Tevens anticipeert het op de ligging van het gebied, omringd door grotere kernen met een duidelijke woningbehoefte en de bestaande druk op de woningmarkt en de wensen die de aantrekkelijke bovenmodale woonconsument vraagt. Voldoende woningbouw in het goedkopere segment zou de bindingskracht van de regio voor jongeren en jongvolwassenen kunnen vergroten en op die manier enige compensatie kunnen vormen voor de vergrijzing en voorspelde lichte krimp van de bevolkingssomvang. Meer inwoners betekent bovendien een sterkere basis voor

voorzieningen (winkels, scholen, verenigingsleven etc). Daar staat tegenover, dat als tegelijkertijd niet aan een substantiële groei van het aantal banen wordt gewerkt, de woon-werkverhouding nog ongunstiger wordt.

Meer eigen banen, ook vanwege sociaal-maatschappelijke en duurzaamheidsargumenten

(Meer) aandacht voor werken in de regio zal de werkgelegenheidsfunctie van de regio versterken en daarmee de regio minder afhankelijk maken van de omliggende economische centra. Meer eigen werk betekent meer eigen kracht en een grotere bindingsfactor van het reeds aanwezige bedrijfsleven, omdat bekend is dat bedrijfsrelaties een betrekkelijk kleine actieradius hebben. Een meer evenwichtige verhouding tussen wonen en werken beperkt daarnaast de pendel en belasting van de infrastructuur. De regio kent nu reeds een hoge arbeidsparticipatie. Om de hierin nog aanwezige 'restcapaciteit' aan het werk te krijgen – zie ook de problematiek van de vergrijzing en de toekomstige behoefte aan alle 'handjes' die beschikbaar zijn- (die deels aanwezig is in het vrouwelijke deel van de beroepsbevolking) zal bij voorkeur werkgelegenheid in de directe woonomgeving geboden moeten worden.

Conserveren of ontwikkelen

Als je niet beweegt, kan je ook niet sturen

Is stilstand daadwerkelijk achteruitgang? Hoe noodzakelijk is groei en waar liggen de grenzen ervan? Hoe verhoudt groei zich tot kwaliteit van het leven en regionale duurzaamheid? Lastige vragen waarop vele mensen even zovele antwoorden hebben.

Het verleden leert evenwel, dat ook in gebieden die geen inhaalslag behoeven te maken, enige groei noodzakelijk is, al was het maar omdat de bestaande generaties – zowel burgers als bedrijven – zich willen blijven ontwikkelen, maar ook om de generaties die na hen komen, een goed perspectief willen blijven bieden. Zie in dit verband ook de noodzaak om jongeren meer aan de regio te binden.

Geen weg terug

Het dilemma wordt des te lastiger (of misschien juist niet ...), omdat een keuze voor conservatie geen weg terug meer kent. Eenmaal die weg ingeslagen, is het lastig om de koers later, bij veranderde inzichten, alsnog te wijzigen. Zoals eerder in deze samenvatting aangegeven, loopt enig gebrek aan dynamiek als een rode draad door de analyse van dit gebied heen. Vanuit die optiek gezien, lijkt een keuze voor conserveren niet logisch.

Regionale inpassing en differentiatie

Overigens zou in een regio als deze de tegenstelling conserveren of ontwikkelen in de praktijk minder scherp kunnen zijn als deze 'in de ruimte' wordt geplaatst. Als op de inmiddels daartoe aangewezen plaatsen (bedrijventerrein Haps, agrarische concentratiegebieden) daadwerkelijk ontwikkeld kan worden, kan voor andere, wellicht meer kwetsbare of unieke delen van het gebied voor een meer behoudende lijn worden gekozen.

Agrarische herstructurering nog niet helemaal afgerond

Naast regionaal-economische ontwikkelingen zijn er in de hoek van het bedrijfsleven ook sectorale en zelfs individuele (bedrijfs)ontwikkelingen. Als we ons beperken tot de drie sectoren die in de analyse extra aandacht hebben gekregen, dan zou het volgende geconcludeerd kunnen worden. De agrarische sector heeft in het recente verleden ingrijpende ontwikkelingen doorgemaakt, met name in het Brabantse deel en in de intensieve veehouderij. In de aangewezen concentratiegebieden bestaan groeimogelijkheden, de vraag is wel welke perspectieven er zijn voor de overige gebieden. Deze liggen niet op het vlak van de grootschalige landbouw. Dat betekent dat gezocht moet worden naar intensievere vormen van bedrijvigheid, zoals bijvoorbeeld de boomteelt,

verbreding van activiteiten, door een verbinding te maken met andere activiteiten en doelgroepen (zie ook later). Daarbij mag niet vergeten worden dat de agrarische sector, als gebruiker van de landelijke gebieden, een belangrijke bijdrage levert aan de ruimtelijke kwaliteit van het gebied.

*Industrie
dopt haar
eigen
boontjes*

De in de regio goed vertegenwoordigde industrie kent enkele top-bedrijven die hun geheel eigen ontwikkelingsdynamiek hebben. De ontwikkelingsvraag lijkt daarmee nauwelijks relevant te zijn. Onder die eerste laag zitten echter wel enkele aspecten verborgen die aandacht behoeven. De betreffende bedrijven lijken diep in de regio geworteld, maar zaken (incl. eigendomsverhoudingen en locatiebeslissingen) kunnen in het bedrijfsleven snel veranderen. Een ‘hotlijntje’ tussen het bedrijfsleven en de overheid – bijvoorbeeld in de vorm van een speciale contactpersoon – zou dan ook handig kunnen zijn.

*Vermarkten
/verzilveren
van
toeristisch-
recreatief
potentieel*

Het toeristisch-recreatieve potentieel van de regio is helaas nog niet zichtbaar in harde indicatoren, zoals economie of werkgelegenheid. Natuur alleen is kennelijk niet voldoende om de harde concurrentieslag om de veeleisende concurrent aan te kunnen gaan. Vanuit deze constatering is het de moeite waard om nader te onderzoeken hoe en waar het toeristische potentieel van de regio meer in klinkende munt omgezet kan worden. Uit andere regio’s zijn voorbeelden bekend, waarbij via een benadering van onderaf – dat wil zeggen op het niveau van individuele of enkele samenwerkende bedrijven – goede resultaten geboekt worden.

Individueel of collectief

*Coalities
maken het
verschil*

De vraag ‘individueel of collectief’ kan op meerdere vlakken geprojecteerd worden. In het algemeen kan gesteld worden, dat in de moderne kennis- en netwerkeconomie de ‘einzelfgänger’ minder kansrijk is en coalities, of je nu wilt of niet, vaak toegang tot succes geven.

*Sociale
structuur is
basis, ..*

In de analyse is geconstateerd, dat de bestuurlijke constitutie niet op voorhand bijdraagt aan een sterk collectief. Kleine gemeenten en de verdeling over twee provincies maken het in principe lastig om als collectief te kunnen optreden. De oprichting van het PIO is mede bedoeld om hieraan tegenwicht te bieden en is daarin succesvol. De kracht van dit samenwerkingsverband zal echter op de proef worden gesteld op het moment dat lastige en soms tegenstrijdige keuzes moeten worden gemaakt en tot uitvoering moeten worden gebracht. Het zou goed zijn als er tegen die tijd een krachtig uitvoeringsorgaan is dat desgewenst het stokje kan overnemen. Het collectief van de regio komt ook tot uiting in de sociale structuur die de kernen hebben. De hechte gemeenschapszin blijkt onder andere uit een florerend verenigingsleven en het ontbreken van

*... maar
niet
onbedreigd*

armoedeconcentraties of achterstandswijken. Het voortbestaan van deze structuren is echter niet vanzelfsprekend, door de algemene trend tot meer individualisering, maar ook omdat sociale verbanden lossen worden, bijvoorbeeld door migratie. Ook de principes van de ‘economy of scale’, waarbij schaalgrootte noodzakelijk is voor rentabiliteit, is niet altijd in het voordeel van de kleinere kernen. Vanuit deze optiek bezien lijkt het verstandig om te blijven investeren in de sociale structuren van (vooral) de kleinere kernen in het gebied.

Verbondenheid

*Scholen -
bedrijven*

Verbondenheid is een begrip dat dicht bij collectiviteit staat. Een sterke onderlinge verbondenheid zou wel eens de natuurlijke ‘lifeline’ van deze regio kunnen zijn. Verbondenheid, of wellicht beter gezegd: het leggen van verbanden

tussen voorheen min of meer apart beschouwde takken van sport kan deze regio versterken en zelfs tot nieuwe kansen leiden.

Zo snijdt het opleidings-bedrijvenmes aan twee kanten, als het met intensieve contacten en (kennis/personneels)uitwisseling tussen beide 'werelden' goed aangezet wordt. Bedrijven verzekeren zich daarmee van een continue instroom van goed opgeleide en gemotiveerde jongeren en de opleidingsinstituten kunnen door hun contacten met het bedrijfsleven de praktijk in huis halen, hun studenten motiveren en hun opleidingsprogramma up-to-date houden.

*Agrarisch -
zorg*

Zorg en agrarische activiteiten zijn een ander voorbeeld van relatief 'Neue Combinationen'. Zorg is nu al een belangrijke factor in dit gebied, met de aankomende vergrijzing is er een aanzienlijk potentieel, de nabijheid van het humaan kenniscentrum in Nijmegen is van strategische betekenis en niet in de laatste plaats zijn er bestaande voorbeelden (ook in andere regio's) van succesvolle zorginitiatieven binnen een agrarische context.

*Toeristi-
sche
(parel)ket-
ting*

Verbondenheid is ook nodig om het toeristisch recreatief potentieel beter te gelde te kunnen maken. Eén enkel pareltje is niet meer voldoende, de consument wil een hele ketting hebben. De regio heeft enkele pareltjes (Maasduinen, Maas) en diverse kralen om de ketting te kunnen rijgen. De actieradius van de moderne toeristisch-recreatieve consument maakt het zelfs mogelijk attracties buiten het gebied, zoals bijvoorbeeld de binnenstad van Nijmegen aan de ketting toe te voegen, hetgeen het product ook ongevoeliger maakt voor slechtweer-invloeden. Tot slot moet vermeld worden, dat het toeristisch recreatieve product niet alleen door de 'traditionele' sectoren wordt gemaakt (dag- en verblijfsrecreatie, attracties etc.), maar ook door andere typen bedrijvigheid, waaronder de detailhandel en zelfs de agrarische sector. Wat heeft het gebied dan te bieden?

*Oost-west-
infrastruc-
tuur*

In meer technische zin staat verbondenheid ook voor bereikbaarheid en infrastructuur. De noord-zuid wegverbinding is inmiddels goed, de oost-west verbinding, met name naar de nabijgelegen economische kernen van Noord-Brabant (Veghel/Uden, Helmond, Eindhoven) zou beter moeten. Met het oog op het binden van de jeugd, maar ook vanwege de aankomende vergrijzing is ook de kwaliteit van het openbaar vervoer (lijnen, frequentie) een onderdeelje van de kracht van de regio.

Identiteit

*Welke
identiteit
heeft het
gebied, ...*

Identiteit en imago zijn begrippen die in toenemende mate verbonden worden aan regionale ontwikkeling. Identiteit is daarbij datgene wat men (als regio) is, c.q. wil zijn, en imago is het beeld dat buitenstaanders van het gebied hebben. Als het imago niet overeenkomt met de identiteit, is er dus een potentieel communicatieprobleem. òf men kan daarbij niet waarmaken wat de buitenwereld verwacht aan te treffen, maar dat is meestal een kortdurende periode omdat de buitenwereld dit snel en hard corrigeert. òf men kan niet aan de buitenwereld duidelijk maken wat men werkelijk te bieden heeft. Deze situatie komt in de praktijk vaker voor.

*... wat is de
kernwaarde
?*

Tegen deze achtergrond speelt ook het begrip 'citymarketing' steeds meer een strategisch onderdeel van het beleid van grotere gemeenten. Het kan bijdragen aan het onderscheidende vermogen van steden die steeds meer op elkaar gaan lijken. Succesvolle citymarketing begint met het formuleren van één kernwaarde.

Het bepalen van de identiteit, c.q. het imago van het Land van Cuijk en Maasduinen is niet onderdeel van de opdracht geweest. Op een aantal punten in het onderzoek en de interviews zijn we er echter wel tegenaan gelopen. Daarbij is de indruk ontstaan dat het gebied als geheel geen sterke identiteit en imago heeft, of daarvoor nog niet heeft gekozen. Er is geen (collectieve) eenduidige kernwaarde of beeldmerk. Daarmee willen we niet zeggen dat dat op dit moment het grootste knelpunt is, maar het is wel een aandachtspunt dat samen met de andere activiteiten moet oplopen.